

Jøder i Norge forteller at de nå er redde

- Kjetil B. Simonsen, forsker ved Jødisk museum i Oslo
Vibeke Moe, forsker, HL-senteret

Publisert: 27.10.2023 19:00

I en lederartikkel lørdag 21. oktober reproduserte Dagbladet begreper som er kjent fra antijødisk tradisjon. At slike forestillinger blir gjentatt i en kontekst der temperaturen i den israelsk-palestinske konflikten er høy, er forstemmende, skriver kronikkforfatterne. *Foto: Shutterstock, NTB*

De siste ukene har mange jøder igjen opplevd trakassering og hets som følge av krigen.

Hvis du ønsker å sende et kronikkforslag, kan du lese hvordan her.

I en lederartikkel lørdag 21. oktober [reproduserte Dagbladet begreper som er kjent fra antijødisk tradisjon](#), med røtter i bestemte kristne forestillinger om jøder og jødedom. Sett i et historisk perspektiv har slike og lignende forestillinger hatt en nedslående tendens til å bli aktivert på ny nettopp når temperaturen i debattene om [Midtøsten](#) øker.

Negative klisjeer

I lederen heter det blant annet at: «I Bibelen har man uttrykket 'øye for øye, tann for tann'. Israelerne tøyser denne metaforen ganske så langt. Mange tar også utsagnet i 5. Mosebok om at jødene er guds utvalgte folk bokstavelig [...] Med dette som bakgrunn er det enda lettere å forstå israelernes sinne etter 7. oktober-massakren, men det forsvaret ikke de grusomme hevnaksjonene som pågår nå.»

Lederen demonstrerer at Dagbladet ikke kjenner til hva som tradisjonelt er lagt til grunn for disse begrepene innenfor jødedommen. «Øye for øye, tann for tann» sikter til et krav om samsvar (proporsjonalitet) mellom overtredelser og reaksjoner, snarere enn til hevnløst. Begrepet «Guds utvalgte folk» viser heller ikke til en overlegenhetstanke, slik Dagbladet antyder, men jødernes forpliktelse til å følge jødedommens religiøse påbud.

Fortolkningen som Dagbladets leder bygger på vedrørende begrepet om «øye for øye», er knyttet til negative klisjeer som setter en hevnjerrig, gammeltestamentlig Gud opp mot den kristne «kjærlighetens Gud». Denne klisjeens røtter strekker seg helt tilbake til kristendommens opprinnelse og har preget forestillinger om jøder og jødedommen frem til vår tid.

Dype røtter i antisemittismen

I den kristne antijudaismens århundrelange historie har motsetningen mellom en påstått «jødisk» grusomhet og hevnjerrighet og «kristen nestekjærlighet» vært en del av standardrepertoaret. Kristen identitet og selvforståelse ble tidlig definert i kontrast til «det jødiske».

Også forståelsen av uttrykket «det utvalgte folk» som herskerdrøm og overlegenhetstanke, har dype røtter i antisemittisk tenkning. I det antisemittiske falsumet «[Sions vises protokoller](#)» ble det blant annet skildret som en herskerdoktrine som var forbundet med jødernes påståtte ambisjoner om verdensherredømme. Protokollene er for lengst blitt avslørt som en forfalskning, men det hindrer ikke at de fremdeles utgjør et grunnlag for antisemittiske påstander, ikke minst i Midtøsten.

Dagbladet forstår visst [Israels](#) reaksjon 7. oktober på bakgrunn av at israelere oppfatter seg som bedre enn andre og ikke som en reaksjon på de faktiske hendelsene. Hvis Dagbladet mener Israels reaksjonen er uproporsjonal, bør avisen kunne formidle dette uten å ta i bruk slike stereotypier.

Antijødiske slagord er også blitt ropt i demonstrasjonstog

Bare dagen før lederen sto på trykk, hadde redaksjonen mottatt et brev undertegnet to rabbinere fra Det Mosaiske Trossamfund i Oslo og to forskere innen fagfeltene jødisk religion/antisemittisme (en av dem Kjetil B. Simonsen).

De advarte nettopp mot å anvende antisemittiske stereotypier i dekingen av situasjonen på Gaza. Forestillinger om at jøder er drevet av en særegen, «gammeltestamentlig» fundert hevnlyst ble særlig nevnt som eksempel.

Hets, sjikane og trusler

At slike forestillinger blir gjentatt i en kontekst der temperaturen i den israelsk-palestinske konflikten er høy, er forstemmende, men dessverre ikke overraskende. Her skriver Dagbladets lederartikkel seg inn i en dyster og langvarig historisk tradisjon. En tendens i polariserte debatter om Midtøsten har nettopp vært at kristne antijødiske klisjeer blir resirkulert (se «[I skyggen av Holocaust. Antisemittisme i Norge 1945–2023](#)»). Et slikt eksempel kan være Jostein Gaarders kronikk «Guds utvalgte folk» i Aftenposten i 2006.

Kronikken utløste en intens debatt, og Gaarder beklaget senere språkbruken. Men allerede under dekingen av Libanonkrigen i 1982 advarte aktører som daværende rabbiner Michael Melchior nettopp mot gjenbruk av klisjeer om gammeltestamentlig, «jødisk hevnlyst» og andre kristne antijødiske forestillinger.

Et historisk mønster som gjør denne retorikken særlig alvorlig, er at presset mot den jødiske minoriteten i Norge øker når den israelsk-palestinske konflikten blir intensivert. Både under Libanonkrigen i 1982, den andre intifadaen tidlig på 2000-tallet og Gaza-krigen i 2009 opplevde jødene i Norge hets, sjikane og trusler.

De siste ukene har mange igjen opplevd trakassering og hets som følge av krigen. Jøder i Norge forteller at de nå er redde. De går av bussen hvis den er for full, de følger barna sine til skolen og unngår å fortelle at de er jøder i sosiale sammenhenger.

Sier noe om alvoret

Antijødiske slagord er også blitt ropt i demonstrasjonstog. Slike erfaringer er også vist i internasjonal sammenheng. Fra Storbritannia, USA, Frankrike, Tyskland og Australia rapporteres det om en sterk økning i antisemittiske manifestasjoner.

HL-senterets [mangeårige forskning](#) på befolkningens holdninger til jøder (2011, 2017, 2022) har vist hvordan den israelsk-palestinske konflikten på flere måter er koblet til antisemittisme i dagens Norge. En stor andel av jødiske respondenter pekte nettopp på konflikten når de skulle forklare bakgrunnen for antisemittiske erfaringer.

Forskningen har også vist at blant respondenter med sterkt antiisraelske holdninger er antisemittiske holdninger mer utbredt. Ti prosent i befolkningen støttet påstanden «når en tenker på hvordan Israel behandler palestinerne, kan trakassering og vold rettet mot jøder forsvares». Det er selvsagt en forskjell på å støtte en påstand i en spørreundersøkelse og forsvare vold i en reell situasjon, og ikke minst selv å utøve vold.

Slike funn sier likevel noe om alvoret i dagens situasjon, der vi ser en sterk eskalering av konflikten og tilsvarende økning i antijødiske ytringer i offentligheten. Nettopp i en slik tid bør vi være påpasselige med hvilke ord vi bruker i fremstillinger – de kan ha konsekvenser langt utenfor redaksjonslokalene.